

PRILOG 11:

TRANSKRIPT ZA PROMOTIVNI FILM O KULI JANKOVIĆA

Prema snimljenom tekstu koji je govorio prilikom snimanja filma autorizirao dr. sc. U. Desnica

UVOD: središnji dio kompleksa Kule Jankovića

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11019

Nalazimo se pred kulom Jankovića u Islamu grčkom i ulazimo u središnji dio kompleksa kroz glavna vrata. Kompleks je približno pravokutnik 50 puta 80 metara, okružen ili zgradama ili visokim zidom. Ravno ispred nas je povijesni dio, vidimo kulu, ispod nje je stara kuhinja, ispod nje je tamnica - obje ćemo vidjeti i iznutra. Ova zgrada ravno je tzv. „stara kuća“, koja je predviđena za muzejske funkcije i izložbene prostore. Između vidimo početak niže zgrade, u kojoj je velika prostorija, tzv. sala. To je multifunkcionalna dvorana u kojoj je momentalno izložba, a služi i za razne aktivnosti koje se odvijaju u Kuli. Desna, sjeverna strana sada još uvijek u ruševnom stanju, biti će nadamo se, budući internacionalni međunarodni sveučilišni centar Sam kompleks je podijeljen Starom kućom na tzv. veliku avliju i malu avliju, koja je sa stražnje strane Stare kuće.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11021

Ovo je nadamo se, budući međunarodni sveučilišni centar, za koji imamo idejni projekt izgradnje te niz programa za njegovo osmišljavanje, tj. za aktivnosti u njemu. Prije su tu bile gospodarske zgrade, prvenstveno spremišta za sijeno, slamu i slične stvari.

IZLAZ U ARBORETUM (dio parka ispod/južno od kompleksa), šetnjom ispod južnog zida dolazimo do bazena, koji je ve sasvim zapadno od Kule, pa od tamo, zatim, gledamo zapadnu frontu kompleksa

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11024

Središnji dio kompleksa ima četiri ulaza. Kroz glavni ulaz smo ušli, a ovdje su južna vrata kroz koja izlazimo u park - arboretum. Općenito, sam kompleks je smješten pri vrhu blage padine. Ispod, prema jugu, sežu, najprije park pa zatim Ravni Kotari, a vidik ide dalje sve do zadarskih otoka.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11028

Nalazimo se pred bazenom-akumulacijom vode koja se hrani iz izvora koji je inače bitan dio za kompleks i vjerojatno jedan od razloga zašto je kompleks uopće nastao baš na ovom mjestu. Gore je, na najvišoj točki crkva, zatim Kula, za stanovanje i obranu, a niže dolje je plodna zemlja, s mogućnošću navodnjavanja. Po mnogim znacima lokalitet je nastanjen od pamtivjeka, - od paleolita i neolita nadalje, na artefakte se nailazilo posvuda, čak i na površini, a posebno su počeli izlaziti na svjetlo dana kad se prešlo na duboko oranje. Sistematska arheološka iskapanja baš ovdje nisu još rađena, najbliže je oko petsto metara dalje. Razumljivo je da su Ravni bili nastanjeni poodavno – tu je obilje sunca, plodne zemlje i mnoštvo izvora vode. Pouzdano se zna da su bili gusto naseljeni u rimsko doba, kad su bili uredno isparcelirani za veterane rimske vojske. Uravo uz Kulu je išla važna prometnica *Via*

magna. Ovdje je vjerojatno bila rimska vila. Voda je naravno bitna za funkcioniranje bilo kojeg objekta, pa i ovog. Ovaj bazen je imao najmanje dvostruku, a u kraćem razdoblju i trostruku funkciju. Dug nekih 23 metra, dubok do 3 m, on je najprije jedna velika akumulacija vode, izvrsna za navodnjavanje oranica ispod njega. Ovdje je tipična mediteranska klima, ljeti mjesecima nema kiše. S druge strane ima obilje sunca i imate plodnu zemlju. Također bazen je bio i ribnjak i zato se tradicionalno zove „peškjera“ (iskvareno talijanski ribnjak), a izgleda da je u nekom momentu imao i generator koji je producirao, male količine struje, tako da je objekt imao par žarulja, u doba kada je struja bila jako daleko. I po pisanim izvorima i predaji taj izvor, zvan Klokotuša, nije nikad presušio u najmanju ruku stoljećima, a možda i dulje. Ipak to se dogodilo po prvi put dogodilo upravo ljetos, zbog izuzetno jake suše, koja traje već četvrtu godinu za redom. Ovo što ipak čujete vodu rezultat je toga da smo bušenjem našli vrlo jaki izvor vode, koji trenutno i opskrbljuje objekt, a višak puni bazen i omogućuje navodnjavanje.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11032

Sada gledamo na zapadnu frontu kompleksa i to je praktički sve rezidencijalni dio. Vidimo također zapadni ulaz, koji je vodio na vrelo „Klokotušu“.

Ovaj desni, jugozapadni, dio kompleksa je moderniziran u 1930tim godina, u doba kada je više služio kao ladanjski objekt nego kao obrambeni kompleks. Tad su sagrađeni i balkoni i probijeni veliki prozori. Prije, dok je prva funkcija bila obrambena, tu su bili samo mali prozorčići. Zapravo ta potreba postala je drugorazredna već u 18 st. kad su prošla ratna zbivanja, granični problemi i bitke iz 17-og stoljeća. Kula je tada postala, zahvaljujući nizu izuzetnih ličnosti, mjesto civilizacijskog i prosvjetiteljskog utjecaja i zračenja: u Kuli se stvara velika biblioteka i Arhiv, skupljaju zbirke umjetničkih predmeta, ikona, liturgijskih predmeta.

//Također i moderno gospodarstvo (koje je funkcioniralo, danas bismo rekli, na sasvim samoodrživi način, usprkos znatnim investicijama – više stoljeća života u Kuli ostavilo je trag od svega nekoliko sanduka nerecikliranog otpada)//

ISPRED SJEVERNOG ZIDA KOMPLEKSA – TU JE GUVNO (GUMNO) I 30-ak METARA DALJE NA SJEVER JE CRKVICA

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11035

Sjeverno od kompleksa, odmah vani, nalazi se guvno, koje se do tamo negdje 50tih godina koristilo za „vršenje“ žitarica, tj. za odvajanje zrna od slame i pljeve. U sredini je bio stup; konji su trčali oko stupa, vezani konopcem, koji se skraćivao kako se zavijao oko stupa. Tako su konji više puta pretrčavali čitavu površinu guvna. Na taj se način odvajalo žito od slame. Zatim se čekao vjetar, i onda bi se bacilo u zrak pšenicu sa pljevom, (pljeva je ona ovojnica u kojoj je zrno raslo) pa bi vjetar odnosio laganu pljevu, dok bi čista pšenica padala na pod.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11037

Crkva sv. Đurđa je romaneskna crkva i najstariji objekt ovdje. Ujedno je ina najvišem položaju. Inače, sama kula Jankovića je također, u principu tj. kao lokalitet vrlo stara, međutim u ratovima 17 stoljeća i mletačka republika i otomansko carstvo jerušilo je tvrđave

bez milosti. Koja god strana bi se povlačila ona bi srušila sve utvrde da ne ostanu neprijatelju. Crkve se ipak valjda nije rušilo tako sistematski i romanička crkvice je tako ostala kao najstariji dio kompleksa.. Uz crkvu se također nalazi i staro groblje koje bi bilo zanimljivo arheološki ispitati jer ima tih vrlo starih grobova. Bilo je i nešto križeva od kojih je sačuvan poneki više u krhotinama nego u kompletu. Očito je to bilo veliko groblje iako se sada ne vidi puno toga. Zaključujemo po tome što, kada se radila cesta koja je ipak 20-30 metara dalje, grobovi su se nalazili i s druge strane ceste.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11039

Crkva je služila i još uvijek služi kao grobnica porodica Janković i Desnica. Crkva, osim svojih umjetničkih kvaliteta kao romanička građevina, je važna jer sadrži grobove starih Jankovića i Desnica, znači u najmanju ruku starih nekoliko stoljeća U neko je doba proširivana što se vidi ovdje. Srećom kada je proširivana, naravno prema zapadu, stara rozeta i zapadni portal su ponovno ugrađeni u novu zapadnu frontu. Crkva je do negdje iza prvog svjetskog rata imala ikonostas sa više desetaka ikona. One su zbog sigurnosnih razloga morale biti maknute i prenesene u kulu. Crkva sad nije aktivna, ali je otvorena npr. za dane Vladana Desnice, za Otvorene dane Kule, ili po želji. Mnogi posjetitelji zapravo žele vidjeti crkvu gdje je pokopan Vladan Desnica.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11040

Povremeno se poneki mladi par želi vjenčati baš u ovoj lijepoj maloj crkvi. Naravno mi im to omogućujemo s velikim veseljem.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11043

Najprije, crkva je u neko doba prvo bila seoska crkva, međutim postala je premala, s jedne strane, a s druge strane Jankovićima je služila kao grobnica i mauzolej pa se jedan od Jankovića dogovorio sa selom da im sagradi veću crkvu par kilometara istočnije. u Kašiću, a ova crkva je onda postala isključivo grobnica porodice Janković, a kasnije Desnica.

VIRTUALNA ŠETNJA PROSTORIMA POVJESNE JEZGRE

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11045

Evo sada smo u ulaznoj prostoriji u povijesnu jezgru, tzv. straži. Zapravo je to jedno raskrižje, jer ušli smo iz velike avlije izašli bi ravno dalje u malu avliju, desno je prizemlje stare kuće, a lijevo je ulazak u najvažnije dijelove povjesne jezgre – u tzv. salu, kulu, Staru kuhinju, te gornje katove Stare kuće.

POČINJEMO OD NAJNIŽE PROSTORIJE POVIJESNE JEZGRE (PA PREMA GORE)

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11050

Ovo je tamnica. Ona je djelomično u zemlji, djelomično iznad zemlje i ima ovaj, vidite, bačvasti svod i zapravo ne izgleda previše neudobno.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11053

Ali tu je i tzv samica. Prema predaji bila je duboka nekih 25 metara i očito vrlo uska. Početkom 20 stoljeća je uglavnom zatrpana i vjerojatno korištena kao skladište ili tako nešto. Otdada je tek oko 3 metra duboka. Po drugoj predaji tu je bio početak silaska u tajni izlaz iz dvorca, jer je, opet prema predaji, Kula negdje imala takav tajni izlaz.

„MALA AVLIJA“

Ovo je zapadni izlaz iz središnjeg dijela kompleksa. On vodi ravno prema izvoru vode Klokotuši i prema dijelu parku, arboretumu, nalijevo, a skretanjem odmah na desno prema crkvisi i dijelu parka – borova, ćempresa i hrastova oko nje.

VRAĆAMO SE U POVIJESNU JEZGRZ, SADA NA PRVI KAT (VISOKO PRIZEMLJE, iznad „samice“)

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11055

Ovo je „Sala“ koja je u ranijim vremenima služila kao blagovaonica i kao mjesto za posebne sastanke obitelji i prijatelja, kao i za primanje važnijih gostiju. Bila je uređena negdje na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće kao tada moderna, velika i luksuzna soba; Sala. Imala je niz portreta i lijepih komada namještaja, starih satova i niz drugih predmeta umjetničke vrijednosti. Od kada je obnovljena do sadašnje faze, mogli smo ove godine u njoj napraviti prvu izložbu – *Ususret obnovljenoj Kuli*. Do daljnjega, dok se ne budu stekli uvjeti da se Sala rekonstruira, služiti će kao multifunkcionalna dvorana - za izložbe s jedne strane, a s druge strane za razna događanja i aktivnosti u Kuli. Evo upravo kao Desničini susreti koji su sada pred nama, a poslužila je i za druga događanja koja su se dešavala u prošlim mjesecima u Kuli, kao i za ona koja sad se spremaju u idućim mjesecima. To je sad postalo jedno živo mjesto s puno događanja.

IZ SALE SMO IZAŠLI NA NJENU TERASU

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11059

Ovo je južna terasa, koja ima krasan vidik na park a između drveća prema poljima i dalje prema Ravnim kotarima. To je jedno jako ugodno mjesto gdje se i dobar dio dana može boraviti, jer je cijelo jutro u sjeni. Također, posebno je atraktivna u predvečerje kad je zalaz sunca i zapravo se tu puno boravi. Gosti također vole tu doći i provesti ugodne trenutke.

NATRAG u SALU (pa zatim dalje u Staru Kuhinju i na Kulu):

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11061

Ovo je barokna skulptura providura Foskola, jednog od važnijih guvernera Dalmacije u ime Mletačke republike u drugoj polovici 17. Stoljeća. Za povijest Jankovića i Mitrovića i ovog kraja njegov rad na dovođenju Morlaka, često i vrlo drastičnim sredstvima. Kao izvori povijesnih informacija važni su službeni izvještaji providura Veneciji o ovdašnjim političkim i vojnim prilikama. Npr., Providur mletačke konjice Antonio Zeno, opširno je izvijestio Senat u Veneciji o pogibiji Stojana Jankovića na Duvanjskom polju 23. 8. 1687. Izvještaj sadrži oko dvije stranice sa brojnim detaljima same bitke, kako je počela, kako je tekla i kako je završila. Završava s preporukom da se *Serenisima* pobrine za Stojanovu obitelj i tako nagradi za junačka djela Stojana Jankovića

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11063

Ovo je stara kuhinja, vidite bačvasti svod kao što smo ga mogli vidjeti i u prostoriji ispod, u tamnici. Ova kuhinja je bila u upotrebi tamo negdje do 40tih godina 20-og stoljeća, dok se u Kuli kontinuirano živjelo. Zatim ju je Vladan Desnica opremio i namjestio kao etnografsku zbirku, koja se pokazivala posjetiteljima. Zbirka je spašena premda je kula u ovom ratu bila devastirana i uništena, jer je bila pravovremeno prenesena u Muzej, najprije u Benkovac, a zatim u Biograd na moru. To je sad prva zbirka koju smo uspjeli vratiti natrag u Kulu i ponovno postaviti, manje više upravo onako kako smo je, po fotografijama i po sjećanju, rekonstruirali. Od brojnih zbirki kule Jankovića to je, dakle, prva koja se stvarno vratila na „svoje mjesto“.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11065

Na vrhu smo kule odakle se pruža veličanstven pogled na sve četiri strane svijeta oko naokolo, 360 stupnjeva. Na jugu vidimo *arboretum* kule, pa plodnu dolinu Ravnih Kotara i dalje prema jugu najdalje što se vidi su zadarski otoci a najviši vrh je sv. Mihovil sa crkvicom. Na sjeveru je Velebit gdje vidimo sve detalje te krasne planine, Paklenice, Male, Velike itd. Ne vidimo Novigradsko more jer je između brda, ali ono se nalazi između Velebita i nas, manje od 3 km zračne linije.

Na kuli je najljepše rano ujutro i kasno pred zalaz sunca. Tada se vidi i bljeskanje mora na jednom segmentu, tamo između Zadra i Nina, a gledajući na sjever, Velebit mijenja boje sa zalaskom sunca. Posebno poslije bure Velebit se sasvim „približi“, a detalji postaju jasni i oštri. Često su i zalasci sunca spektakularni. U smjerovima pogled je krasan i raznovrstan.

U „MALOJ AVLIJI“, POGLED PREMA JUŽNOJ FASADI IZNUTRA

Tamnica je polu-ukopana, oni lukovi ispred nje su originalni kao i oni u unutrašnjosti: u prostoriji gdje je rupa samice također se vide četiri lijepa stara luka. Taj dio je, poslije crkve, vjerojatno najstariji, ali to je ipak sve vjerojatno 17. stoljeće jer se u to ratno vrijeme temeljito rušilo i pri napadima, a još više prije povlačenja, tako da što manje ostane neprijatelju, što bi on mogao iskoristiti kao svoju utvrdu. Vanjski stari lukovi su sada nažalost pokvareni, odnosno slabije vidljivi, masivnim stupovima koji su dograđeni prilikom renovacije 1930 g.

Park je nastajao sa 18-im stoljećem i dalje. Ranije, u vremenima ratova i granice, oko Kule nije bilo parkovnog dijela nego se dapače pazilo da ne bude previše vegetacije kako bi se dobro vidjelona sve strane i imalo pregled tko se približava...

IZLOŽBA U SALI

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11075

Ovo je prva izložba koju smo postavili u kuli, sad kada je obnova došla do stupnja da je to postalo moguće. Prva foto-izložba, logično, posvećena Kuli i nosi naziv „Ususret obnovljenoj kuli“.

PRVI PANO:

Najprije imamo samu kule čiji su i izgled i značenje više simbolični, jer sam „toranj“ predstavlja samo jedan detalj kompleksa Kule Stojana Jankovića

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11076

Pano broj dva

Iako je život na tom lokalitetu seže daleko u povijest, ono po čemu ga zovemo danas je kula koja je nazvana po serdaru Stojanu Jankoviću koji je živio u 17. stoljeću u doba kad je ovdje bila granica između Otomanskog carstva i Mletačke republike. Od tog doba Kula, uz brojna ratna razaranja, ponovnim izgradnjama i kasnijim nadogradnjama, počinje dobivati današnji izgled.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11077

//Pano broj tri// OVAJ DONJI TEKST I DALJE SPADA UZ PANO BR. 2.

A izbrisao sam rečenicu koja je očito ponavljanje

Pano broj dva.

Stojan Janković je očito bio vrlo sposoban i ratnik i organizator i kao takav je od Mletačke republike dobio titulu kavaliera - to je određena vrsta plemstva, vitez, *Cavaliere di San Marco*

i vidimo također jednu gravuru kule koja se zapravo ne zna točno je li baš ova Kula ili je bila druga, tu negdje blizu. U to ratno doba se jako puno rušilo i gradilo, popravljalo i tek kasnije kula počinje poatepeno dobivati svoj sadašnji izgled.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11078

Nakon Stojana uslijedilo je više generacija tipova ljudi istog kova naime ratnika, ljudi koje je narod birao za svoje vođe, tzv. serdare, koje je Venecija priznavala kao lokalne vođe. Tako su redom njegovi nasljednici sve do sredine 19. stoljeća bili serdari gornjih Ravnih Kotara. Ti ratnički vođe, koji su u Otomansko doba živjeli praktički na samoj granici, nakon prestanka ratnih opasnosti postepeno transformirali u civilne vođe.

PANO BROJ 3

Tako je grof Ilija Dede Janković, posljednji muški potomak loze Jankovića, sasvim drugi tip čovjeka s drugim vrijednostima, intelektualac širokog spektra, pisac, govornik na značajnim skupovima kao što je Sveslavenski skup u Moskvi, vođa Narodne stranke u ovom dijelu Dalmacije. Zvali su ga volterijanac jer je imao jako široke humanističke ideje koje se vide i u njegovim spisima. On je inaugurirao nekoliko kulturnih ustanova, kao Licei za žene u Zadru, zatim školu u Islamu, a u samoj Kuli organizirao je ogromnu knjižnicu. Inače, poznao je

talijanski, francuski, ruski i njemački. Zanimljivo je spomenuti da je mladi Simo Matavulj koji je učiteljevao u Islamu kao prvom učiteljskom mjestu, mnogo vremena provodio u kuli djelujući i kao sekretar grofa Ilije Dede Jankovića. Služio se knjižnicom Kule, učio francuski kod Ilije Jankovića, jezik koji će mu kasnije u karijeri i budućem životu mnogo pomoći. Razmišljanja i dojmove o Iliji, Kuli i selu Matavulj je kasnije opisao u knjizi *Bilješke jednog pisca*.

PANO BROJ 4

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11079

Na četvrtom panou vidimo kćerku Ilije Jankovića, Olgu, koja se udala za Vladimira Desnicu, te je time Kula prešla u vlasništvo Desnica. //Druga Ilijina kćerka, Jelisaveta, udala za Vladimira Simića.// Vladimir Desnica je bio vrlo poduzetan čovjek, bio je također i političar, potpomagao je bosansko-hercegovački ustanak i inicijator je i potpisnik Zadarske rezolucije. Bio je 27 godina gradonačelnik Obrovca, imao je dva sina Uroša i Boška. Uroš je bio političar, advokat i također je supotpisnik te Zadarske rezolucije a 1919. su ga Talijani internirali u Italiji zbog njegovih antitalijanskih rodoljubnih ideja. Boško je bio historičar. On je proučavao venecijanske arhive i prikupio mnogo građe, koju je objavio u opsežnoj knjizi *Historija kotarskih uskoka*. Napisao je i niz drugih članaka, posebno o povijesti ovih krajeva, posebno iz vremena turske okupacije.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11080

Inače, i za jednog i za Boška i za Uroša, stručnjaci kažu da su bili izvrsni stilisti i imaju brojne objavljene tekstove koji su vrlo kvalitetni.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11081

Pano broj 5 posvećen je Vladanu Desnici, drugom velikanu vezanom uz kulu, književniku koji je osim izvanrednih književnih dijela bio svestrani intelektualac, erudita i prevodilac. On sam smatra da su mu pjesnička djela izuzetno važna. Njegov život je mnogostruko povezan s Kulom Jankovića jer je tu dosta vremena provodio i dobar dio značajnih njegovih djela je nastao ili čak bio napisan u Kuli Jankovića. Sahranjen je u porodičnoj grobnici u crkvi sjeverno od kompleksa unutar posjeda Jankovića.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11082

Na šestom panou vidimo crkvu Svetog Đurđa, grobnicu Jankovića. To je stara crkva sa stilskim oznakama romanike, a ima indicija da je sakralni objekt postojao na tom lokalitetu i ranije. Na drugoj fotografiji vidimo unutrašnjost crkve gdje se vide stari grobovi sa staroslavenskim natpisima, a u najsjevernijem je 1967 g. sahranjen i Vladan Desnica.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11084

„ PONOVLJENO:

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11085

Pano broj 7 prikazuje nekoliko primjeraka dragocjene zbirke ikona koja se u Kuli prikupila tokom dva stoljeća. Ima ih četrdesetak, iz 16-18 stoljeća. Iz Arhiva možemo točno utvrditi tko je od Jankovića naručivao koju, kada i gdje - često iz Venecije. Dio su ikone italokletske škole, dok su drugi dio ikone lokalnih majstora Ravnih Kotara, dodatno zanimljive za povjesničare umjetnosti.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11086

Pano broj 8 zbirke Jankovića ilustrira dio niza različitih zbirki Kule, s obzirom da se kroz tri i pol stoljeća kontinuiteta življenja u kuli sakupilo puno raznovrsnog kulturnog blaga. Ovaj pano pokazuje par starih crkvenih knjiga, ali osim toga postoji i zbirka slika, etnografska zbirka koju ćemo vidjeti kasnije, zbirka umjetničkih predmeta, arheološka zbirka, zbirka oružja, zbirka zemljopisnih karata itd.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11087

Pano broj 9 prikazuje Stojana Jankovića, centralnu ličnost ove izložbe i ove kule koja je po njemu i dobila ime. Kao narodni junak, izabrani vođa svih Morlaka te uskočki serdar postao je simbol oslobođenja od Turaka u 17. Stoljeću. Sudjelovao je u brojnim bitkama s Turcima, uključujući u zauzimanju sinjske tvrđave te u obrani Ravnih kotara. Zabilježeno je da je u jednom ratnom pohodu imao pod sobom 5.000 pješaka i 1.500 konjanika. Poginuo je u bitci kod Duvna. Za svoje iznimne vojne i organizacijske zasluge dobio je od Mletačke republike titulu *Cavaliere di S. Marco*, bivšu tursku utvrd u Islamu Grčkom, s imanjem od oko 100 hektara . Njegove izuzetne zasluge i hrabrost potakle su nastanak niza narodnih pjesama. [//Najpoznatija od njih *Ropstvo Janković Stojana*, opisuje njegov bijeg iz carigradske tamnice i povratak u Kotare. Sama činjenica da je kao zarobljenik neozlijeđen poslan u tamnicu u Carigrad govori kako je značajnom ličnošću smatran i od protivnika.//](#)

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11088

Pano broj 10. Na njemu vidimo nekoliko predratnih fotografija, pojedinih zgrada pa i dijelova kule i vizura. Ono što upada u oči najviše je to bogatstvo vegetacije koja je obilježavala kulu koja se uvijek iz daljine isticala kao oaza zelenila, jedan zeleni busen na vrhu brijega na koji se nadovezivao lanac visokih jablanova.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11089

Ovaj pasus ispod (označen crveno) bi se mogao i izbaciti: ovogodišnje obilje vode na izvoru Klokotuša potvrđuje da je lanjsko presušivanje izvora – prvo u stoljećima- vjerojatno ipak bio eksces iznimno duge suše, a ne dugotrajnih trendova ili (već) klimatskih promjena. [Ovogodišnji – vrlo neuobičajeni – problemi s vodom posljedica su dugogodišnje suše. Same vode ipak ima, ali sada malo dublje, - činjenica je da smo već prvom bušotinom došlo do bogate žile vode koja trenutno zamjenjuje izvor koji inače nije presušio stoljećima.](#)

Pano 10 i 11 pokazuju interijere u Kuli snimljene u 80-tim godina dvadesetog stoljeća.

Na panou 11 također vidimo nešto od bogatstva vegetacije i vode, na primjer, akumulaciju vode, što predstavlja veliki bazen od nekih 23x80 kvadratnih metra površine, dubine do 3m koji je služio trostrukoj svrsi - kao ribnjak, zato se na iskvarenoj talijanštini zove Peškjera, kao akumulacija vode za zalijevanje i irigaciju polja, koja su nizvodno, i počinju odmah ispod bazena. Ovdje su ostvareni svi uvjeti za život - bogatstvo sunca, dobra zemlja i bogatstvo obilja vode. Također vidimo jedan kesten snimljen početkom dvadesetog stoljeća koji je po svim pričanjima i sjećanjima bio dodatno još bar 50- 70 godina ranije bio u punoj snazi i rastu, tako da je on možda i suvremenik Stojana Jankovića.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11090

Na panou 12 vidite prostoriju u kojoj se sada nalazimo međutim ne prepoznajete je jer nema nimalo sličnosti. Prostorija je uređena u građanskom stilu 19 i 20. stoljeća. Puna je detalja koji na žalost nisu sačuvani kao ni izvanredno oslikani zidovi. Međutim, sreća u nesreći je što su vrijedni portreti koji označavaju čitavu liniju razvoja porodice ipak sačuvani. Oni će se moći upotrijebiti i u nekom drugom kontekstu, međutim sam ambijent te prostorije budući da nema sačuvanog namještaja (sve je izgorjelo) neće biti lako reproducirati.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11091

Pano 13 pokazuje nekoliko privatnih soba iz prijeratnog „novog stana“ - rezidencijalnog dijela kule, snimljene u 1980-tim.

Vidimo da su to velike, lijepe, zračne prostorije, s namještajem pretežno iz vremena rekonstrukcije 1930 g., pretežno „alt deutsch“ i drugi.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11092

//NAPOMENA: Par riječi o ovoj skulpturi i providuru – imali smo ranije: AUDIO –11059, drugi dio, pa bi se ti tekstovi mogli ujediniti uz izbacivanje ponavljanja//

Ova skulptura pokazuje vjerojatno mletačkog providura Foskola. Mlećani nisu imali svoju vojsku nego namjesnike, upravitelje koji su slali vrlo detaljne izvještaje u Veneciju te provodili politiku te države. A ona je bila jasna: privući što više kršćana sa Otomanskog teritorija, dati im mjesto gdje se okučiti – ili još bolje – tražiti da osvoje takav teritorij od Turaka, a onda zahtijevati i donekle i pomoći da to stanovništvo može obraniti sebe a time indirektno i Mletačke interese. U pravilu su potvrđivali kao vođe one, koje bi narod sam izabrao kao najспособnije i najsrčanije.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11093

Pano 14, začudit ćete se, prikazuje iste prostorije koje ste vidjeli na panou 13, ali snimljene oko 1997 g. Dakako neprepoznatljiv izgled uzrokovan je ratnim stradanjima te pokazuje stanje koje se zateklo nakon rata. Krovovi, krovne i međukatne drvene konstrukcije te drveni podovi su izgorjeli i srušili su se. Kroz rupu u zidu proviruje idilični pejzaž Ravnih kotara, a od klavira je ostao samo željezni okvir „lire“.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11094

Pano br 15 pokazuje još nekoliko detalja kompleksa od prije i poslije rata. Jedino su crkva i kula koja je jako debela ostali djelomično oštećeni te su nekako izdržali i bombe i požar. Manje slike pokazuju kako su te iste zgrade/prostorije izgledale prije rata, snimljene u 1960-tim.

// Pano 15 i komentar bi eventualno mogao biti i preskočen; možda i nije potreban, a mislim da bi više trebalo reći o Obnovi –ukoliko to nemate detaljnije negdje drugdje u filmu//

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11095

Konačno, **na panou 16** (molim uočiti da se radi o slici ...24260.jpeg, koja se meni pokazuje kao prva u folderu Panoi) vidimo određen broj detalja obnove. Treba reći da je najveći dio sredstava za obnovu koja sad traje već gotovo deset godina, dalo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, a sada ove godine kroz druge projekte su se počela dobivati i dodatna sredstva iz Europskih fondova. Uključilo se i Ministarstvo turizma manjom svotom, a dobili smo i jedan neveliki ali prestižni američki grant. Time je obnova, a pogotovo revitalizacija, znatno ubrzana.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11096

Ova generacija vlasnika kule Jankovića su četiri potomka Vladana Desnice. Ja sam Uroš Desnica koji je stjecajem ratnih okolnosti 1944. čak i rođen ovdje u kuli.

Olga Škarić Desnica, profesor engleskog jezika i magistar fonetike, prevoditelj. Ja sam Jelena Ivičević Desnica, profesor povijesti umjetnosti i talijanskog, također i prevodilac s talijanskog. Treća sestra je nataša Desnica Žerjavić. Ona je profesor francuskoga i dugi niz godina je bila lektor na filozofskom fakultetu u Zagrebu.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11097

U ovoj virtualnoj šetnji vidjet ćemo kompleks kule Stojana Jankovića koji se sastoji od povijesnog dijela, niza gospodarskih zgrada odnosno nešto visokih zidova koje čine jedan zatvoreni prostor, zatim parkovnog dijela velikog otprilike 4 hektara, srednjovjekovne crkvice, obradivih polja i konačno same kule. Vidjet ćete obnovljene i još neobnovljene dijelove kompleksa i dvije prostorije dovoljno sređene da smo u njima ove godine bili u stanju postaviti dvije izložbe.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11098

Nakon ovog virtualnog prikaza nadam se da ćete dobiti ideju što je to kula Jankovića, da ćete dobiti želju da je posjetiti i upoznate se s njenim višestrukim vrijednostima. Možda će neki od vas čak dobiti želju i ideju da se i direktnije uključite u razvoj njenih velikih potencijala. U kuli se već sada odvija niz aktivnosti i razvija niz novih projekata korištenja dijelova kule Jankovića kao kulturnog dobra, kao edukacijskog, kulturnog i razvojnog centra u kojem će se također razvijati programi revitalizacije i kule i kraja oko nje, kojem kula treba poslužiti na dobrobit, kao važan element razvoja i okolnih sela i šire regije.

12-09-16 Islam Grčki Kula Janković AUDIO-11099

Nadam se da ćete nakon ove virtualne šetnje kulom Jankovića, pri stvarnoj posjeti kuli zateći je u još boljem stanju i s brojnim novostima, budući da je u tijeku niz projekata njene i obnove i revitalizacije.

PODSJETNIK i KOMENTARI NATAŠA DESNICA (neće vjerojatno se moći uklopiti u film):

Prateći dokumente raznih providura u *Istoriji kotarskih uskoka B. Desnice*, našla sam da je onaj “naš” Leonardo Foscolo bio relativno dugo na položaju (valjda dva mandata, što je rijetkost), ali za Kotare je značajan njegov rad na dovođenju Morlaka, često i vrlo drastičnim sredstvima. Useljavanje organizira najviše preko kneza Frane Posedarskog kojemu nalaže da ih privlači nagovaranjem, obećanjima, prijetnjama, nagradama, spaljivanjem sela i ljetina na njihovim starim staništima pod turskom vlašću da se ne bi vratili natrag. Zanimljivo je da su se i turski paše trudili da ih odvedu natrag, dakle i jednima i drugima bili su dragocjeni da drže granicu u tim opustjelim krajevima.

Znamo da je Franu Posedarskog kao vođu Morlaka poslije njegove smrti naslijedio Stojan Janković.

Nešto od toga može se možda može napomenuti, ako ne tema se može dalje razviti u brošuri jer objašnjava puno toga o dolasku, prilikama i mentalitetu Morlaka.

Još jedna zanimljivost koju sam našla u knjizi Boška Desnice: sve kasnije serdare Jankoviće (i druge) postavljala je Venecija pozivajući se na zahtjeve naroda i na zasluge cijelog roda, spominjući sve potomke redom od Janka nadalje. - I gore, ovaj tip činjenica čini mi se značajnijim od toga tko je gradio koju gospodarsku zgradu, s obzirom da se ne radi o estetski i stilski značajnim detaljima koje bi vrijedilo detaljno istražiti.

Izveštaj o Stojanovoj pogibiji napisao je Antonio Zeno, *provveditor general della cavalleria (generalni providur konjice)* – treba vidjeti koji su bili hijerarhijski činovi, je li on paralelna ili podređena vlast..

U Stojanovo vrijeme generalni providur Dalmacije zvao se Girolamo Cornaro, u spisima koje citira barba Boško potpisan Girolimo Corner. Prije njega bio je generalni providur Lorenzo Dona (naglasak na zadnjem slogu), a poslije njega Alessandro Molino ili Molin. Generalni providuri bili su guverneri Dalmacije (a ne onog kraja), a stoljećima je prijestolnica Dalmacije bio Zadar.

VEZANA PREPISKA:

Poštovani g. Desnica,

mi smo transkribirali interview kojeg je snimio s vama ljetos g. Ervin Šilić . Taj audio bi koristili u virtualnoj šetnji Kulom Jankovića koja će biti postavljena na web stranicu projekta. Imamo veliku molbu da vi kao autor tog teksta, isti pročistite/lektorirate i eventualno nadopunite što mislite da nedostaje. Također bi bilo dobro da tekst bude podijeljen u neke cjeline/teme radi lakšeg snalaženja te grupiranja panorama (npr. uvod, velika sala, tamnica, izložba...)

Pročišćeni tekst bi potom snimili s profesionalnim spikerom.

Bilo bi nam uvelike od pomoći ukoliko bi mogli uskočiti u ovu ulogu, a i virtualna šetnja bi dobila jednu drugu dimenziju :-)

Unaprijed puno zahvaljujem te vam u privitku šaljem tekst na uvid.

Srdačan pozdrav,

-- Anamarija Pedišić

vođitelj projekta i dizajn